

אדר תשע"ט

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

פרק ב – בחירתה של אסתר למלכה

למגילת אסתר (על פי שיעורים של פרופ' יונתן גרוסמן)

אולם, כרגיל הדמיון מטרתו לעודד את הקורא לשים לב להבדלים בין שתי התמונות. מאחר שאחשורוש מעוניין בנערה הרי שפקידי המלך מקבצים.

4. אסתר ב', ג:

"כל נערה בתולה טובת מראה אל שושן הבירה אל בית הנשים"

ומתוכן יבחר לו המלך את אשר טובה בעיניו (לאחר שיבחן כל אחת במשך לילה אחד).

בניגוד לכך, הצעת נערי דוד היא, ששליחי המלך יבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל, ואותה אחת שתראה להם מתאימה תילקח אל בית המלך.

הבדל זה מהותי, מכיוון שכל אותן נערות שנלקחו אל המלך ולבסוף הוחלט שהן אינן מתאימות, אינן זוכות לשוב אל משפחתן או להינשא לאשר טוב בעיניהן. אלא לאחר שכל אותן נערות שהו במחיצת המלך, הן שבות "אל בית הנשים" (ב', יד) ושם הן גרות כפילגשות המלך.

הטרגדיה האישית של כל בת כזו ברורה, ואין לה אלא לצפות שמא ייזכר בה המלך יום אחד והיא תיקרא אליו בשנית, לעוד לילה אקראי.

5. אסתר ב', יד:

"לא תבוא עוד אל המלך כי אם חפץ בה המלך ונקראה בשם"

היזכרות הקורא באלטרנטיבה - מציאת אישה לדוד - מעוררת ביקורת ברורה על המלך ועל יחסו לנשים, שהרי ניתן לעשות אחרת, כפי שעולה מסיפור דוד.

בחירת מלכה למלך

פרק ב' פותח בהתפכחות המלך:

1. אסתר ב' א:

"אחר הדברים האלה כִּשְׁךְ חַמַּת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוּשׁ זָכַר אֶת וְשְׁתֵי וְאֶת אֶשֶׁר עָשְׂתָה וְאֶת אֶשֶׁר נִגְזַר עָלֶיהָ"

לא במקרה מדגישה המגילה את היזכרות המלך ב"ושתי ואת אשר עשתה" ובמקביל גם את "אשר נגזר עליה", שהרי, כפי שראינו בשיעור בשבוע שעבר, ישנו פער מטריד בין מה שעשתה ושתי (ריב אישי בין בני הזוג) ובין מה שנגזר בעקבות הדבר (חוק כללי בממלכה).

2. מדרש אבא גוריון הטיב לבטא זאת:

"כשהפך מיינו ביקש אותה. אמרו לו: אתה הרגת אותה. אמר להם: למה? אמרו לו: שאמרת שתבא לפניך עירומה ולא באה. אמר להם: לא יפה עשיתי, ומי נתן לי עצה להורגה? אמרו לו: שבעת שרי פרס ומדי. מיד הרגו, ולפיכך לא הזכירן עוד."

נערי המלך הם אלו שמציעים את בחירת המלכה החדשה, וכפי שכבר הוער בשיעור הקודם, כשם שסילוק ושתי מהארמון נעשה בעצת יועצי המלך, כך גם הכנסת מלכה חדשה לארמון נעשית בעצת הנערים, והמלך אינו אלא עונה אמן.

ביקורת המגילה על אופן בחירת המלכה החדשה רמוזה, כבפעמים רבות נוספות בסיפור המגילה, בעזרת ארמוז לסיפור אחר של בחירת מלכה. כשקוראים את פסוקי הצעת הנערים למלך קשה שלא להיזכר בעצה דומה שנתנו משרתי דוד המלך לעת זקנת מלכם/

3. מל"א א', ב:

"ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סכנת ושכבה בחיך וחס לאדני המלך"

גם שם הנערים מציעים לבחור "נערה בתולה" שתבוא אל המלך; גם שם המלך מתרצה ושליחיו עוברים "בכל גבול ישראל" בחפשמם אחר "נערה יפה" (שם, ג).

על המגלומניות של אחשוורוש, והן על יחסו המעוות לנשים. בתיאור ההכנות המופרזות של בנות פרס מופיע הביטוי.

אסתר ב' יב:

”ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשוורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים עשר חדש כי כן ימלאו ימי מרוקיהן”

שלקוח גם הוא מסיפורי יוסף, מתיאור התורה את טיפול רופאי מצרים בגופת יעקב.

בראשית נ' ב-ג:

”ויצו יוסף את עבדיו את הרפאים לחנט את אביו ויחנטו הרפאים את ישראל. וימלאו לו ארבעים יום כי כן ימלאו ימי החנטים ויבכו אתו מצרים שבעים יום”

מכיוון שהביטוי ”כי כן ימלאו ימי” לא מופיע עוד בתנ”ך, ברור שלפנינו ארמזי מכוון. ההשוואה בין נערות שושן ובין גופות שחונטים אותן רומזת לביקורת הנוקבת של מחבר המגילה על מנהגי אחשוורוש בנשותיו.

ומדגיש פרופ גרוסמן, שזיקה זו אינה רק מילולית, אלא יש בה גם צד תוכני דומה, שהרי בשני המקרים לוקחים גוף וטובלים אותו זמן רב בשמן. **בהשוואה זו רומזת המגילה כי אחשוורוש מתייחס אל נערותיו כאל גופות ותו לא.**

לדעת פרופ גרוסמן, יחידת חיפוש המלכה החדשה למלך מבנה ספרותי אחדותי, שדרכו מתלבנים כמה מנושאי היסוד של הפרק.

מסגרת הסיפור ברורה לגמרי: בתחילה מציעים עבדי המלך למצוא מחליפה לושת, ואומנם בסיומה של התמונה מסכם הכתוב: ”וימליכה תחת ושתי”. אולם, מסגרת זו אינה אלא מעטפת למבנה שלם ומשוכלל.

נחלק את הפרק לשני חלקים ונעמידם סביב הציר המרכזי של הפרק (הקבלה קונצנטרית: א-ב-ג-ד-ה-ו-ז-ח-ט-י-יב-יג-יד-טו-טז-יז-יח-יט-כ-כא-כב-כג-כד-כה-כו-כז-כח-כט-ל).
מבנה היחידה הספרותית:

א. חיפוש תחליף לושת:

”והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלך תחת ושתי.”

[2א. ה-ח: פסוקי מצג: חדירת תמונה מן העבר הרחוק - הצגת מרדכי ואסתר:

”ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת”

ב. לקיחת אסתר לבית המלך:

”ותלקח אסתר אל בית המלך אל יד הגי שמר הנשים.”

ג. אסתר נושאת חן בעיני הגי:

”ותיטב הנערה בעיניו ותשא חסד לפניו.”

ד. פאסיביות אסתר בשל מרדכי:

”לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צוה

עליה... מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים.”

ה. אופן כניסת כל נערה ונערה אל המלך:

ביקורת זו פורצת לתמונה זו גם באמצעות אזכור מרומז של סיפור יוסף. מערכת ההשוואה בין סיפור המגילה ובין סיפור יוסף רחבה, אבל יש כמובן ערך מקומי לכל השוואה ספציפית. בנושא הנידון, נדמה שמחבר המגילה ביקש להזכיר את הצעת יוסף לפרעה מבעד להצעת הנערים לאחשוורוש.

6. ההקבלה בין איסוף הבתולות לאיסוף התבואה ע”י יוסף:

הצעת יוסף בראשית מ”א לד-לז	הצעת נערי אחשוורוש אסתר ב', ב-ד
יעשה פקדים על הארץ פרעה ופקד מדינות מלכותו	ויפקד המלך פקידים בכל
ויקבצו את כל השנים הטבות הבאות האלה	ויקבצו אל כל נערה בתולה טובת מראה
תחת יד פרעה בערים ושמרו	אל יד הגא סריס המלך שמר הנשים
וייטב הדבר בעיני פרעה	וייטב הדבר בעיני המלך

זיקה כזו אינה יכולה להיות מקרית, וסביר שהמגילה מבקשת מהקורא להיזכר באיסוף התבואה על ידי המצרים עת הוא קורא על איסוף הנשים על ידי הפרסים. וברור שמובלעת כאן ביקורת על המלך ועל מנגנון שלטונו, שמתייחס אל נשים כאל תבואה שיש לאגור.

’קיבוץ’ הנשים מכל מקום ואתר אל הארמון, שם הן ’נשמרות’ תחת יד הגא, מעורר תחושה של איסוף חפצים, או של איסוף מזון לעת הצורך. וכשם שמטרת איסוף האוכל הוא שיהיה ”פיקדון לארץ” (בראשית מ”א, לו), כך הקורא חש שגם המלך אוסף נשים רבות שיהיו כ”פיקדון” לעת הצורך.

כמו כן, ארמזי נוסף המשובץ בתיאור בחירת המלכה, מביא את הביקורת לשיאה. כזכור, אותן נערות שנאספו אל ההרמון המלכותי התבקשו להתכונן לכניסתן אל המלך במשך שנה שלימה.

אסתר ב' יב:

”ששה חדשים בשמן המר וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים”

תיאור זמן זה בפני עצמו מעורר ביקורת. לשם המפגש הלילי עם המלך, נאלצות בתולות פרס לבזבז שנה מחייהן במריחת תמרוקים ובהתבשמות, והדבר מעיד הן

אסתר. בצניעותה ובאי הגזמתה באיפור ובתמרוקים (פס' טו) הסבה אסתר את תשומת לבו של המלך אל אישיותה ולא רק אל יופייה החיצוני. אסתר, כך מסתבר, מסוגלת לגרום אפילו למלך הפרסי השיכור ורודף הנשים, לבחון את עולמו הרגשי ולהתאהב. אסתר עצמה היתה כמובן יפה כפי שמעידה המגילה בפירוש ("והנערה יפת תאר וטובת מראה" - פס' ז), אולם לא זה מה שהביאה למקום הראשון בתחרות על לבו של המלך.

מבנה היחידה מורה גם על הטרגדיה האישית של אסתר. המגילה מזכירה את מרדכי פעמיים, לצד הלקיחה הכפולה של אסתר אל בית המלך. בתחילה, עת נלקחה אסתר אל הארמון.

אסתר ב' ז ח-:

"ובמות אביה ואמה לקחה מדרכי לו לבת. ויהי בהשמע דבר ודתו... ותלקח אסתר אל בית המלך"
ולבסוף, עת הגיע תור אסתר להיכנס אל המלך.

אסתר ב' טו-טז:

"ובהגיע תר אסתר בת אביחיל דד מרדכי אשר לקח לו לבת לבוא אל המלך... ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש"

אזכור מרדכי בפעם הראשונה אינו מעורר תשומת לב מיוחדת, שהרי מדובר בפתיחת התמונה. בהצגתו, לצד אסתר, יש בכדי הצגת הדמויות החשובות שייטלו תפקיד בהמשך הסיפור.

אולם, הזכרתו הנוספת מפתיעה ביותר. מה ראה הכתוב לשוב על ההיגד 'דוד מרדכי אשר לקח לו לבת'?! וכיצד נתון זה משתלב בתמונת כניסת אסתר אל אחשורוש? לדעת, פרופ גרוסמן, ההסבר רמוז בשימוש הכפול בפועל לק"ח בו מתאר הכתוב הן את יחסי אסתר ומרדכי ("לקחה מרדכי לו לבת"; "אשר לקח לו לבת") והן את יחסי אסתר ואחשורוש ("ותלקח אסתר אל בית המלך" ו "ותלקח אסתר אל המלך"). השימוש באותו הפועל מסב את תשומת לב הקורא למתח הרמוז בין שתי הלקיחות הללו, ולטרגדיה האישית אותה עוברת אסתר בלקיחתה לבית המלך.

הפועל לק"ח כשלעצמו הוא פועל רב משמעי בלשון המקרא. לעתים הוא מבטא, כהגדרתו של בן-יהודה: 'אחיזת דבר בידו; הסרתו בידו מהמקום שהיה מונח שם והניחו ברשותו לזמן מה'. אולם, במקרים אחרים הוראתו היא 'נשא אישה, ייחד אותה שתהיה אשתו' במקרה שלנו, שתי ההוראות מתאימות להקשר הכללי: אחשורוש לוקח את אסתר לארמונו, וכידוע לקיחה זו עצמה תוביל אותו ללקיחתה לאישה.

מול 'ליקוחין' אלו מציב הכתוב את ליקוחיה המוקדמים של אסתר על ידי מרדכי.

"ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשורוש... את כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה."

ו. הכניסה אל המלך:

"בערב היא באה ובבקר היא שבה."

ה1. אופן כניסת אסתר אל המלך:

"ובהגיע תר אסתר."

ד1. פאסיביות אסתר בהקשר מרדכי:

"בת אביחיל דד מרדכי אשר לקח לו לבת לבוא אל המלך לא בקשה דבר."

ג1. אסתר נשאת חן בעיני כל ראה:

"ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל ראה."

ב1. לקיחת אסתר לאחשורוש:

"ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו."

א1. מציאת התחליף לושתי:

"ויהאב המלך את אסתר מכל הנשים... וימליכה תחת ושתי."

המבנה הספרותי של התמונה רמוז לכמה מסרים החבויים תחת המעטה הפורמאלי של הסיפור.

ראשית, יש לציין כמובן את הניגוד העמוק בין אסתר ובין שאר עלמות החן המועמדות למלכות. המגילה מאריכה מאד באפשרויות ההתייפות שעמדו לרשות הבנות. אלא שבעוד ששאר המועמדות ניצלו את האפשרויות הרבות שעמדו לרשותן, הרי שלגבי אסתר נאמר שהיא לא ביקשה דבר. הפער בין "ובהגיע תר נערה ונערה" לבין "ובהגיע תר אסתר" (ה-ה1) הוא עימות עקרוני הנוגע לעולמן של הדמויות ולערכיהן.

כניגוד לפאסיביות של אסתר פורצת הצלחתה המסחררת. גם תיאור הצלחתה מקבל נופך מיוחד לאור המבנה, ונדגיש בעיקר שתי התפתחויות. ראשית, בתחילה אסתר נשאה חן בעיניו של הגי (פס' ח), ולבסוף - בצלע המקבילה - חלה התפתחות והתקדמות ומעתה אסתר נשאה חן בעיני כל רואיה (פס' טו).

שנית, במסגרת התמונה ישנה התפתחות מעניינית: בתחילה הציעו העבדים ש"הנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלך תחת ושתי" (פס' ד). לדעת פרופ גרוסמן, אין זה מקרה שהנערים הציבו את ההכרעה תוך שימוש בלשון "עיני המלך", שהרי, כפי שניכר מהמשך הסיפור, אכן יופייה של האישה הוא הגורם המכריע בהחלטת המלך.

אולם, בסגירה הספרותית של התמונה משתלב פועל חדש, מפתיע בהקשר שושן.

אסתר ב' יז:

"ויהאב המלך את אסתר מכל הנשים"

לאור כל מה שראינו, מפתיע הדבר שאחשורוש 'התאהב' לפתע באחת הנערות, ונראה שהדבר נדרש לזכותה של

לעירו' וגו' (שמ"א ח', כב), מי הגון לדבר זה? שאול שנאמר: 'ויהי איש מבנימין ושמו קיש'. ודכוותיה 'וישמע שאול וכל ישראל את דברי הפלשתי ויחתו ויראו מאד' (שמ"א י"ז, יא), מי הגון לדבר זה? דוד: 'ודוד בן איש אפרתי היה ..'.

בכינוס ארבעת הסיפורים הללו - בחירת משה, בחירת שאול, בחירת דוד ובחירת מרדכי - תחת קורת גג אחת, מדגיש המדרש פן ספרותי שאחוז בפן מהותי. כאמור, הדבר המשתף את כל הצגת הדמויות הללו הוא שההצגה אינה באה בחלל ריק. ישנה צפייה מוקדמת של הקורא, הקודמת להצגת הדמות, וממילא כבר בעצם הצגת הדמות חש הקורא במענה לצפייתו, והוא מתחיל לעקוב אחר אופן התנהלות הדמות כך שתתאים למה שמצופה ממנה.

אולם, חשובה יותר מהאמירה הספרותית כשלעצמה, היא תפיסת מרדכי בהקשר הרחב של סיפורי התנ"ך. למעשה, ישנו קשר עמוק בין כל הדמויות הנזכרות, שהרי כולם עולות על הבמה ההיסטורית לשם גאולה: משה, עתיד לגאול את ישראל ממצרים. שאול עתיד לגאול את ישראל מיד לוחציהם, כפי שהעם מנסח שם את בקשתו.

שמ"א ח', כ:

"ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתינו"

דוד, שבהקשר המתואר שם תפקידו להציל את ישראל מיד גולית הפלשתי. ומרדכי, שעתיד להציל את ישראל מידי גזירות המן הרשע.

אלא, שלדעת פרופ גרוסמן, ישנה מגמה נוספת רוחשת תחת דברי המדרש הנזכרים. התבוננות קלה תגלה פער גדול בין כל הדמויות המושיעות הנזכרות ובין מרדכי. מיהו הבוחר את הדמות המושיעה בכל סיפור? את משה בחר כמובן ה' במעמד הסנה, ושם הקדיש אותו לתפקידו.

שמ"ג, ז:

"ראה ראיתני את עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו"

בדומה, גם שאול נבחר על ידי ה', שהרי ה' גילה את אוזן שמואל לפני בוא שאול אליו כי:

שמ"א ט', טז:

"כעת מחר אשלח אליך איש מארץ בנימין ומשחתו לנגיד על עמי ישראל והושיע את עמי מיד פלשתים כי ראיתני את עמי כי באה צעקתו אלי".

ומאוחר יותר, ראו ישראל כולם את גורל ה' שבחר בשאול.

חז"ל פענחו גם לשון 'לקח' זה כרומז ללקיחה של נישואין, תוך פענוח סיום הפסוק - "לבת" - כרומז ל'בית'.

בבלי מגילה דף י"ג ע"א:

"תנא משום רבי מאיר: אל תקרי 'לבת' אלא 'לבית'"

עם זאת, בהקשר פשט המגילה קשה מאוד לפרש כך שהרי אוספים אל המלך רק 'נערות בתולות' (ב', ג). אולם, בהחלט ייתכן והכיוון שהתוו חז"ל יש לו על מה שיסמוך מצד נוהגי התקופה. בעולם הקדום מקובל היה שאם אדם מבוגר מאמץ בת קטנה, הרי שבבוא הזמן הם נישאים. כך עולה ממשל הנערה האסופית ביחזקאל ט"ז, שם, לאחר שגידל המאמץ את הנערה שננטשה בשדה, הוא נשא אותה לאישה. מאחר וכך, ייתכן ולשון הכתוב 'אשר לקח לו לבת' אכן מורה שמרדכי ואסתר עתידים היו להינשא בבוא העת.

בין אם כך ובין אם כך, הקרע הנפשי והתרבותי של אסתר עת היא נלקחת מבית מרדכי לבית המלך בולט בעזרת השימוש בפועל הזהה, ומורה על מתח נפשי בו שרויה הייתה אסתר במעברה בין שני העולמות.

הצגת מרדכי ואסתר בפרק ב'

לאחר הצעת נערי אחשוורוש לבחור מלכה חדשה, חורגת המגילה מרצף העלילה הכרונולוגי ומציגה את מרדכי ואסתר, תוך 'מבט לאחור' - לסיפור גלות ממלכת יהודה ולאיימוץ מרדכי את אסתר (ב', ה-ז).

חלוקת הסדרים היהודית פותחת כאן סדר חדש (ב'), ואומנם, במקרים רבים הצגת הדמויות פותחת יחידה חדשה. עם זאת, עצם העובדה שמרדכי ואסתר מוצגים לקורא לאחר שהוא כבר שמע שעומדים לחפש מלכה חדשה לארמון, מנתב את תודעתו לכך שמרדכי ואסתר עומדים לענות על דרישת המלכה החדשה.

אומנם בכך 'מאבדת' המגילה מהמתח הטבעי שיכול היה להיווצר בשאלת זהות בחירת המלכה, אולם בכך מנותבת תודעת הקורא לתור אחר האופן בה תיבחר אסתר, וככל הנראה, דווקא בדבר זה נעוץ מסר חשוב (למשל, באי ניצול אסתר את שפע התמרוקים שעמדו לפניה).

באמירה הנוגעת לדרכי עיצוב הסיפור במקרא עמדו חז"ל על תופעה זו של 'מצג מאוחר', תוך שהם מביאים עוד שלושה סיפורים בהם תופעה ספרותית זו מתרחשת. אסתר רבה, פ"ה ד:

"והנערה אשר תיטב בעיני המלך וגו', מי הגון לדבר זה? מרדכי: 'איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי'. ודכוותיה 'וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים' (שמ"ב ב', כה), מי הגון לדבר זה? משה: 'ומשה היה רועה'. ודכוותיה 'ויאמר שמואל אל העם לכו איש

הגמרא הציעה שיש לדרוש את השמות הללו כרומזים לעוצמת תפילתו של מרדכי והיעתרותו ה' אליו.

בבלי מגילה דף י"ב ע"ב :

"איש יהודי היה בשושן הבירה וגו' איש ימיני מאי קאמר אי ליחוסא קאתי ליחסייה ואזיל עד בנימין. אלא מאי שנא הני? תנא כולן על שמו נקראו - בן יאיר בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו; בן שמעי בן ששמע אל תפלתו; בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו"

ונשאלת השאלה: האם גם ברובד הפשט ניתן להבין את חשיבות רשימת הייחוס המפורטת?

לדעת פרופ גרוסמן, מגמת הדבר להבליט את יהדותו של מרדכי ("איש יהודי" נזכר עוד לפני שמו!), את ייחוסו לשבט בנימין ("ימיני") ואת קשריו - גם אם העקיפים - למלך שאול ("בן קיש"). כלומר, המגילה מאריכה בייחוסו בכדי להזכיר את קיש - אבי שאול. סביר, שלו מרדכי היה צאצא ישיר של שאול, המגילה הייתה מייחסת אותו אליו. ככל הנראה, מרדכי היה ממשפחת שאול, אולם לא היה צאצא ישיר שלו, ועל כן הייחוס מסתיים בקיש, מתוך הנחה ששם זה יעורר בקורא את האסוציאציות הברורות למלך הישראלי הראשון.

הצעה זו, על פיה המגילה מבקשת לרמוז לשאול בייחוס מרדכי, סבירה, בשל הארמוזים שכבר פגשנו בהם ביחס למלכות שאול. לדוגמה, הזיקה בין, אסתר ב', יט:

"ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה"

ובין,

שמ"א ט"ו, כח:

"קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך"

מרדכי מוצג תוך קשריו למשפחת שאול, שהרי הוא עתיד לאחוז שוב במושכות השלטון היהודי, גם אם זה שבנכר, במאבק כנגד המן - עמלק.

הנתון השני שנזכר לגבי מרדכי הוא עובדת היותו גולה מארצו, בגלות החרש והמסגר (גלות "יכניה מלך יהודה"). נתון זה מאדיר את דמותו של מרדכי, שהרי הגולים בגלות זו היו מבני המעמד העליון בארץ, ואומנם יוסף בן מתתיהו טען שמרדכי היה "מראשי היהודים". לשון 'גלות' נזכרת בפסוק זה ארבע פעמים והיא משאירה את רישומה הרב. גם נתון זה חשוב ביותר להבנת אופייה של המגילה כמגילת גלות, ולהבנת הסתתרותה ה'מבעד לאירועים המתרחשים במציאות שנראית לכאורה טבעית ואשר לכאורה מונעת מתככי שלטון מקומיים.

אסתר שאינה מגדת ואינה מבקשת

גם דוד נבחר על ידי ה', תוך הדגשה שאפילו הנביא אינו יכול להכריע בדבר.

שמ"א ט"ז, ז:

"כי האדם יראה לעיניו וה' יראה ללבב"

אלא רק אמירת ה' מכריעה מיהו המתאים לתפקיד.

שמ"א ט"ז יב:

"ויואמר ה' קום משחהו כי זה הוא"

אולם, את מרדכי (ואסתר) מי בחר ומי ייעד לתפקיד ההושעה? שהרי אין כל אמירה נבואית או סיפור הקדשה שמסביר את בחירתם. יתר על כן, האמת היא שמי שבחר בהם אינו אלא אחשוורוש! שהרי בעיניו אסתר מצאה חן. למעשה, גם תכלית הבחירה בה מדובר שונה בסיפור המגילה משאר הסיפורים הנזכרים, שהרי אצל מרדכי ואסתר, לפחות בשלב זה, הדמויות עומדות לענות על צפיית 'הושעת' אחשוורוש מבידודותו, ורק מאוחר יותר יתברר שהושעה פרטית זו סללה את הדרך לגאולה לאומית רחבה.

לדעת פרופ גרוסמן, לטעמו של המדרש פער זה שבין המושיעים השונים אינו אלא למראית עין. האדם יראה רק לעיניו, אולם ה' רואה ללבב, ואף משפיע עליו, ואפילו על לב אחשוורוש שהרי "לב מלך ביד ה' לכל אשר יחפץ יטנו" (משלי כ"א א). כלומר, הדרשן, שסמך את הופעתו של מרדכי בסיפור להופעות משה, שאול ודוד, ביקש לרמוז שגם את בחירת מרדכי יש לראות כבחירה אלוקית, שגם אם נעשית באופן שונה, באופן סמוי מן העין, הרי שיש לראות בה רצון אלוקי.

לאור דברים אלו נעניין באופן הצגת מרדכי בפסוקים אלו.

אסתר ב' ד-ז:

"איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה אשר הגלה נבוכדנאצר מלך בבל. ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דדו כי אין לה אב ואם והנערה יפת תאר וטובה מראה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת."

בייחוס מרדכי מזכיר הכתוב שלושה דורות: "בן יאיר בן שמעי בן קיש". כבר בגמרא התלבטו מה המיוחד דווקא בשלושה דורות אלו, שהרי לרוב, הכתוב מייחס דמות לאביו, ובמקרים נדירים, אף לכמה דורות, אולם אז ישנה חשיבות לאבי המשפחה אותה מעוניין הכתוב להזכיר, ואילו כאן קשה לראות חשיבות מיוחדת דווקא בקיש.

להתייפות באופן מיוחד ולגבור על חברותיה בתחרות על לבו (ועל עיניו) של המלך.

בקביעה זו יש בכדי לדחות את שני הפירושים שהביא ראב"ע (גם הוא עצמו אימץ לבסוף פירוש אחר), אולם גם עם קביעתו של רש"י אנו מתקשים. קשה להניח שבבירור זהותה הלאומית של אסתר יש בכדי לקדם את בחירתה כמלכה בממלכה הפרסית.

חוקרים שונים העירו שעל פי החוק הפרסי הקדום, בת עם זר לא הייתה יכולה להיבחר למלכה, ואף סביר הדבר - שיהא ייחוסה אשר יהא - עתה היא גולה מאדמתה, ואין היא אלא נכריה וזרה לעם הפרסי היושב בשושן. מבחינה זו, לו רצה מרדכי למנוע את בחירתה סביר שדווקא היה מדגיש את עובדת היותם יהודים ואת מעמדם הנחות.

לדעת פרופ גרוסמן, ההסבר הפשוט ביותר להימנעות אסתר מגילוי זהותה הלאומית קשור בחוויה הבסיסית שיהודים רבים מרגישים גם כיום עת הם מסתובבים בארצות נכר. הנטייה המיידית של היהודי הגולה הוא להסתיר את זהותו היהודית מפני אנטישמיות הפורצת לא פעם ללא הכנה מוקדמת. מרדכי הדואג לשלום בתו המאומצת, מבקשה לבל תדגיש את זהותה היהודית, ושתשתדל להראות עצמה כילידת המקום.

אולם גם לאחר ההסברים השונים והמגוונים שניתנו לבעיה זו (ומעבר לנזכרים לעיל ישנם נוספים), ניכר שהמגילה אינה מפרשת את סיבת הדבר אלא מתמקדת בנתון כשלעצמו: אנשי הארמון אינם יודעים שאסתר היא יהודיה. נתון זה חשוב משתי פרספקטיבות שונות: ראשית, לשם המשך התקדמות העלילה יש להדגיש דבר זה. ותהא הסיבה לשתיקת אסתר אשר תהא, העיקר הוא שהמן ויועציו אינם יודעים שאסתר יהודיה.

אולם מעבר לכך, נתון זה משמש כמוטיב חשוב בהתפתחות המגילה ומסריה. אסתר משמשת בהקשר זה כבבואת העם היהודי כולו שבתחילת הסיפור מסתיר את זהותו היהודית, מתערב במשתאות המלך הפרסי ("לכל העם הנמצאים בשושן הבריה" - א', ה), ואף מזדהה בשמותיו הפרסיים ('מרדכי'; 'אסתר').

במהלך הסיפור אסתר תגלה את זהותה העברית עת תעמוד לפני המלך ותבקש על עמה ועל מולדתה, וכבבואה לעם כולו, גם העם ישוב לזהותו העברית עת יגזור צום על עצמו ויתענה.

בהקשר זה, המגילה מדגישה את הסתרת הזהות היהודית של אסתר לא בשל סיבת הדבר או לשם תכליתו, אלא לשם נקודת מוצא לסיפור בו שאלת הזהות היהודית בגולה היא משאלות המפתח המתבררת ומתפתחת לאורך הסיפור.

עמדנו לעיל על הזיקה הספרותית (הנובעת ממבנה היחידה) המתרחשת בין שני תיאורי אסתר בפרק: "לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה" (י) - "לא בקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סריס המלך" (טו). בשני תיאורים אלו אסתר מוצגת כפסיבית. ייתכן וישנו קשר פנימי בין שתי עמדות אלו, לפחות לפי חלק מדעות הפרשנים.

אחת השאלות הנותרות פתוחות בסיפור היא מה ראתה אסתר שלא לומר את עמה ואת מולדתה. או ליתר דיוק השאלה היא: מה ראה מרדכי לצוות על אסתר שלא תגלה את דבר זהותה הלאומית, שהרי הכתוב תולה דבר זה במרדכי ולא בהכרעת אסתר (פס' י).

למעשה, דווקא נתון זה מגדיל את התמיהה, שהרי מרדכי עצמו גילה את דבר יהדותו: "לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי", ואם כך, מדוע ציווה על אסתר שלא תגיד לשואלים את יהדותה?

בקרב פרשני ימה"ב עולות שתי גישות שונות בתכלית, הנוגעות בשאלת יסוד בסיפור - האם אסתר הייתה מעונינת להיבחר כמלכה?
רש"י פירש:

"כדי שיאמרו שהיא ממשפחה בזויה וישלחוה, שאם ידעו שהיא ממשפחת שאול המלך היו מחזיקים בה."
הנחת היסוד של פירוש זה היא שמרדכי ואסתר אינם מעונינים שאסתר תיבחר למלכה.
לעומת גישה זו מביא ראב"ע בתחילת הסברו שני פירושים האוחזים בהנחת יסוד שונה.
ראב"ע:

"יש אומרים כי מרדכי לא עשה נכונה שצווה על אסתר שלא תגיד עמה, כי פחד שלא יקחנה המלך לאישה אם ידע שהיא מהגולה. ואחרים אמרו: כי בדרך נבואה או בחלום ידע שתבוא תשועה על ידה לישראל."
על פי שני פירושים אלו, מרדכי מצפה שאסתר תיבחר על ידי המלך! אי מסירת הזהות הלאומית של אסתר נועד בכדי להקל על בחירתה.

ונשאלת השאלה: האם ניתן להכריע בשאלה יסודית זו מתוך פסוקי המגילה עצמם?

לדעת פרופ גרוסמן, התשובה לכך חיובית. אין זה מקרי שבשני תיאורי לקיחת אסתר אל המלך בחרה המגילה לשון סבילה: **"ותלקח אסתר אל בית המלך"** (ח); **"ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש"** (טז). לשון זו משדרת תחושה של כפייה: אסתר נלקחת אל הארמון, כלשון המדרש: **"בעל כורחה ושלא בטובתה"** (אגדת אסתר, פ' ב'). דבר זה מתאשר גם נוכח הנתון הפאסיבי השני שנזכר בפרק: אסתר אינה ממרקת עצמה במיני תמרוקים, דווקא משום שהיא אינה רוצה

בהקבץ בתולות שנית

לקראת סיום פרק ב', מפתיעה אותנו המגילה בתיאור המלך הממשיך לקבוץ בתולות לארמון למרות שכבר נבחרה אסתר.

אסתר ב', יט-כ:

"ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי ישב בשער המלך. אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר צוה עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי אסתר עשה כאשר היתה באמנה אתו"

קיבוץ הבתולות השני יכול ללמדנו הרבה על אישיותו של אחשורוש, שגם לאחר שנבחרה מחליפתה של ושת, הוא ממשיך וגורר לארמונו בתולות טובות מראה. אולם נדמה כי תפקיד פסוקים אלו בחתימת מעשה בחירת אסתר לא באו לשם הבהרה נוספת מיהו אחשורוש, אלא דווקא לשם הדגשת מערכת היחסים של אסתר ומרדכי.

לכאורה, סיום תמונת בחירת אסתר מורה על ריחוק שיחול מעתה בין מרדכי ואסתר, שהרי מעתה אסתר ניצבת לצדו של אחשורוש.

בפסוקים הנזכרים לעיל, המגילה מבקשת לאזן תחושה זו על שני צידה: מחד, אחשורוש אינו דבק באסתר אלא בעשרות (מאות?) הבתולות המובאות לחדרו מידי ערב. מאידך, מרדכי יושב בשער המלך. התקרבות פיסית זו גוררת גם ידיעות שונות על הנעשה בתחומי הארמון, שהרי משמעות הישיבה בשער המלך היא נטילת תפקיד ממסדי.

מה היה בדיוק תפקידו של מרדכי המגילה אינה מוסרת, וככל הנראה נתון זה אינו חשוב. הדבר החשוב הוא שמרדכי יכול להמשיך ולפקוח את עינו על אסתר, ואומנם, "את מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר היה באמנה אתו". למרות אחשורוש שלקח את אסתר ממרדכי שלקחה לו לבת, אסתר ממשיכה לראות במרדכי את הסמכות החשובה בחייה.

בכך, המגילה מרחיקה במשהו בין אחשורוש העסוק בנערות רבות ובין אסתר מזה, ומקרבת שוב בין אלו שנפרדו - בין מרדכי ובין אסתר. מימוש משולש מורכב זה יעלה על פני השטח בפסוקים הבאים, כאשר מרדכי יאמר לאסתר על דבר ניסיון ההתנקשות במלך.